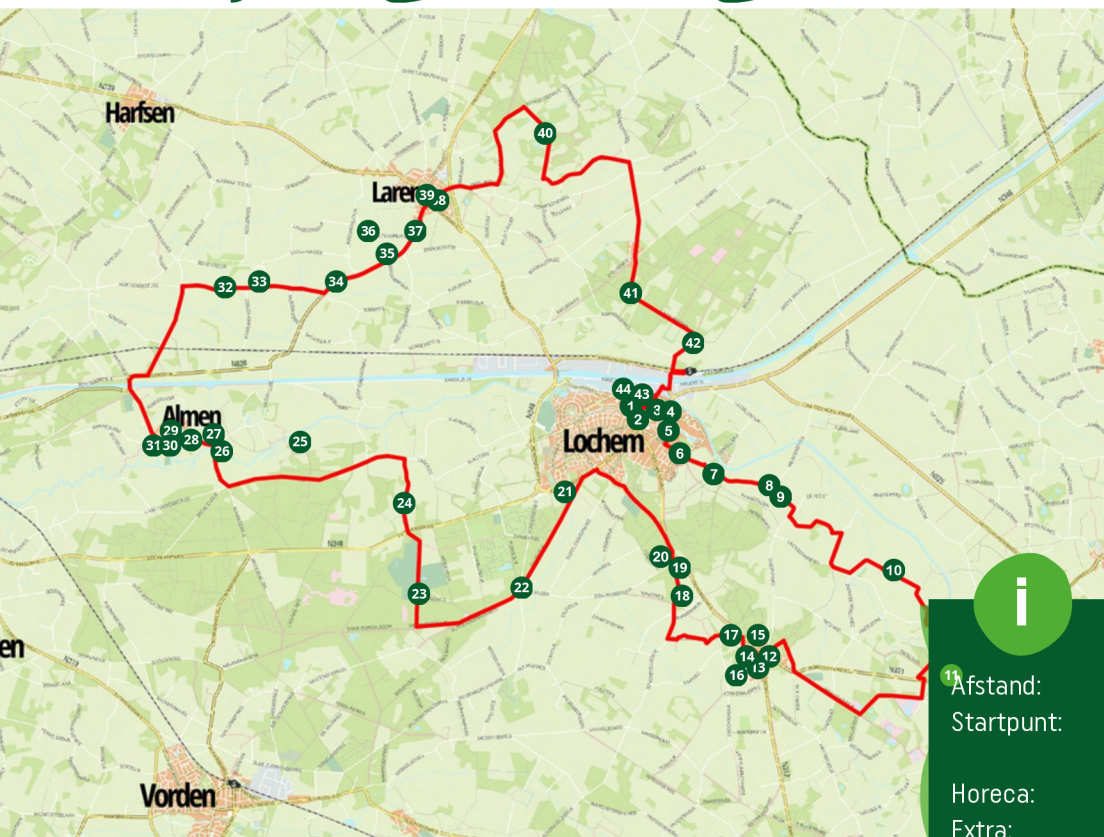

fietsroute

Dit lokale streekpad volgt voor een groot gedeelte het spoor van de bevrijders. De wandeling is verdeeld over twee dagen en slingert zich door het uitgestrekte buitengebied in de gemeente Lochem.

Bevrijdingsroute gemeente Lochem

i

Afstand: 48,75 km
Startpunt: VVV | Liberationmuseum aan de Kleine Markt in Lochem
Horeca: Diverse horeca en rustpunten
Extra: Deze routebeschrijving bevat korte stukjes informatie. Voor uitgebreide informatie verwijzen we je naar de site van het Historisch Genootschap Lochem, Laren en Barchem: hglochem.nl/woii

Introductie:

Op 2 april 1945 wordt Lochem eindelijk bevrijd. Vanuit de richting Barchem naderen de Tommy's. Aan de voet van de Lochemse Berg wachten de Duitsers hen op en volgt er nog een zware strijd. Aan beide kanten sneuvelen soldaten. Als eerbetoon aan de Britse bevrijders staat nu midden op de Enk een granieten monument en is de zandweg vernoemd naar de legereenheid Somerset.

Routebeschrijving:

1. We beginnen de route bij VVV Lochem. Dit was vroeger het oude stadhuis van Lochem.

Oude Stadhuis (1)

Om te zorgen voor een eerlijke verdeling van voedsel en goederen voert men vlak voor het uitbreken van de oorlog Distributiestamkaarten in. Eind 1943 worden er in opdracht van de bezetter Tweede Distributiestamkaarten uitgeschreven. Op deze manier proberen ze onderduikers boven water te krijgen. Wie namelijk geen stamkaart heeft, kan geen bonnen krijgen en dus ook geen voedsel. Het uitschrijven van deze kaarten gebeurt met de hand, een flinke klus dus voor het Lochemse gemeentesecretariaat...

lochem

landelijk
lochem

Verdieping: Lochems Bevolkingsregister

Bij dit secretariaat werken Lochemers die ook in het verzet actief zijn. Om onderduikers toch te kunnen voorzien van voedsel, plaatsen zij in het Bevolkingsregister een groot aantal persoonskaarten van personen die niet, of niet meer, bestaan. Op basis van dit register worden namelijk de Tweede Distributiestamkaarten uitgeschreven. Omdat het secretariaat te weinig mankracht heeft om 7300 kaarten uit te schrijven, krijgen ze hulp uit onverwachte hoek. Zonder het te weten, hebben een aantal NSB'ers en Duitsgezinde politiemannen meegewerkt aan het verstrekken van bonkaarten voor een groot aantal Joden en andere onderduikers in Lochem en omgeving!

Beeld: Historisch Genootschap LLB

2. Het volgende interessante punt is dichtbij! Kijk omhoog naar de toren, misschien hoor je ze wel luiden.

Van klok tot kogel (2)

De klokkenvordering, ook Lochem ontkomt er niet aan. Op een ochtend in januari 1943 speelt het Lochemse carillon voor het laatst "Hollands vlag, je bent mijn glorie". Daarna worden de 27 bronzen klokken, met een totaalgewicht van ongeveer 5000 kilo, naar beneden gehaald. Ze verdwijnen naar Duitsland, waar ze worden omgesmolten tot kogels en kanonnen. De 3 grote luidklokken die ook weggevoerd worden, keren na de oorlog ongeschonden terug en laten nu elk half uur weer weten hoe laat het is.

Collectie Erfgoed Centrum Zutphen - HG08191

3. Fiets over de kleine markt richting de winkel Tokoloco. Links naast de winkel loopt een steegje de stad uit, 't Ei. Sla deze steeg in en vervolg je route rechtdoor. Steek de Graaf Ottoweg over en blijf rechtdoor fietsen tot aan huisnummer 7 aan de linkerkant. Stap hier even af en kijk goed naar de stoep.

Stolpersteine – Kastanjelaan 7 (3)

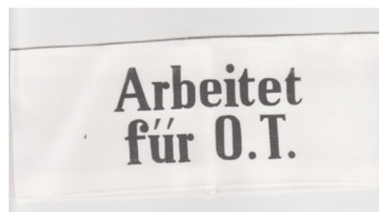
Ze heten Stolpersteine (struikelstenen) omdat je er over struikelt met je hoofd en je hart. Je moet je buigen om de tekst te kunnen lezen. De Duitse kunstenaar Gunter Demnig, zoon van nazi-ouders, heeft als een soort boetedoening de stenen ontworpen. Op de kleine stenen is een messing plaatje aangebracht met de persoonlijke gegevens van nazislachtoffers. In heel Europa liggen al zo'n 50.000 stenen (2014). Dat aantal groeit nog steeds. Het bedrijf dat ze maakt, heeft wachtlijsten, want vrijwel alle stenen worden door de kunstenaar zelf gemaakt én geplaatst. Sinds kort laat hij zich trouwens ondersteunen door een bevriende kunstenaar.

4. Fiets verder rechtdoor tot je bij de splitsing komt. Kijk hier naar links naar het rode huis verscholen achter de bosjes. Dit is Huize De Pillink.

Huize De Pillink (4)

Op de Nieuweweg 5 wordt in oktober '44 het kantoor van Organisation Todt gevestigd: een Duitse bouwmaatschappij, genoemd naar de oprichter Fritz Todt. Na de mislukte slag om Arnhem moeten er voor de Duitsers versterkingen, loopgraven en tankvallen gegraven worden. Daarvoor worden alle Nederlandse mannen tussen 17 en 45 jaar opgeroepen. Die hebben uiteraard weinig zin in deze gevaarlijke en zware klussen in het belang van de tegenpartij. De zogenaamde vrijstellingsbriefjes, waardoor je legaal vrijgesteld werd, zijn schaars, maar erg gewild!

Verdieping: De NBS (niet te verwarren met NSB!)

Direct na de bevrijding van Lochem op 2 april, wordt het hoofdkwartier van de NBS (Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten) gevestigd in hetzelfde pand. Simpelweg omdat het al volledig ingericht is als kantoor. Bureaus, stoelen, typemachines en tafels: alles is aanwezig. Samen met de oude kern van het verzet en een aantal vrijwilligers probeert de NBS de orde te handhaven. Ze zorgen o.a. voor de bewaking van arrestanten, sporen verdachte personen op, registreren de door Duitsers achtergelaten goederen en papieren en beheren de algemene administratie.

Collectie Erfgoed Centrum Zutphen - HG01903

5. Sla hier op de kruising rechtsaf en meteen weer linksaf. Je fietst nu op de Haitsma Mulierlaan.

Haitsma Mulierlaan (5)

In het najaar van 1944 vorderen de Duitsers steeds meer huizen. Vooral deze grote huizen aan de Nieuweweg en de Haitsma Mulierlaan zijn in trek. Binnen enkele uren moeten de bewoners hun woningen verlaten en trekken de Wehrmachtinstanties er in. Eigendommen meenemen is toegestaan, maar grote voorwerpen en zware meubels moeten ze achterlaten voor de Duitse heren. Op Haitsma Mulierlaan nr. 4 wordt het Evacuatiebureau gevestigd. Van hieruit wordt vervangende woonruimte geregeld voor diegenen die hun huis kwijt zijn. Vaak is dit niet meer dan een kleine zit-slaapkamer of een eenvoudig huisje...

Collectie Erfgoed Centrum Zutphen - HG02038

Uit een oude brief:

'De verhuisellende is groot', zo schrijft een Lochemse dame begin 1945 aan een vriendin in Rhenen. 'Vooral de vroegere welgestelden worden zonder meer binnen enkele uren uit hun huis gezet. Zo trok een mevrouw vorige week met een handkar met huisraad vanaf haar villa door de dikke sneeuw naar een zit-slaapkamer boven de Twentse bank. Een jonkheer liep gisteren achter een kruiwagen met aardappelen en de voormalige hoofddirecteur van de Rotterdamse Bank, een erg voorname man, duwde een handkar met huisraad en zit nu in een klein kamertje in de H. Postelweg...

Verdieping: Sperrgebiet

De Marinus Naefflaan lag midden in het Sperrgebiet. Dit gebied was compleet afgesloten door slagbomen. Hier woonde tijdens de oorlog Dr. Emil Schneider (huisnr. 36); hij was Beauftragte voor Gelderland en bleef dat tot het einde van de bezetting. Schneider was lid van de NSDAP. Als gevolg van de geallieerde operatie Market Garden in september '44 kwam Arnhem niet meer in aanmerking als centrum van het provinciaal bestuur. De Beauftragte vestigde daarom zijn bureau in november 1944 in Lochem.

Collectie Erfgoed Centrum Zutphen - HG02130

6. Volg de laan. Fiets langs het water aan de rechterkant en ga rechtsaf bij de volgende splitsing zodat het water aan je linkerkant ligt. Fiets rechtdoor met het hertenkampje aan de rechterkant en hou rechts aan bij de splitsing.

7. Fiets nu rechtdoor met het weiland aan je linkerhand en de huizen aan de rechterkant. Stop op de kruising met de Zwiepseweg, steek hier een klein stukje rechtdoor het onverharde pad op tot je het stenen monument.

De Langense Enk (6)

Op de Langense Enk sneuvelden op 1 april 1945 elf militairen van de Somerset Light Infantry en Royal Armoured Corps. Toen ze tijdens de bevrijding oprukten richting Lochem ondervonden ze hier veel weerstand van Duitse troepen. De slachtoffers zijn begraven op het Erehof in Barchem. Als in 1946 het ereveld in Holten wordt ingericht, stelt men voor om de stoffelijke resten daar naartoe over te brengen. Maar omdat de militairen begraven zijn in gewijde aarde van een officiële begraafplaats, is herbegraving helaas onmogelijk... Het monument bij Somerset herinnert aan deze 11 gesneuvelde bevrijders:

1. Robert Collins (35) soldaat Somerset Light Infantry
2. Maurice John Duke (18) soldaat Somerset Light Infantry
3. David Evans (20) korporaal Somerset Light Infantry
4. Cyril Leonard Pearce (18) soldaat Somerset Light Infantry
5. Albert Sidney William Warr (19) soldaat Somerset Light Infantry
6. Thomas Henry Swarbrick (22) soldaat Somerset Light Infantry
7. Maurice Waterman Belton (19) Royal Armoured Corps cavalerist
8. Leslie Mc Cracken (21) Royal Armoured Corps cavalerist
9. Alfred O'Pray (35) Royal Armoured Corps cavalerist
10. Gordon Graham (25) Royal Armoured Corps cavalerist
11. William Carwardine (31) Royal Armoured Corps Cavalerist

8. Draai je nu om naar de Zwiepseweg. Deze weg verbindt Lochem met Zwiep en heeft een interessante geschiedenis. Fiets over de Zwiepseweg tot je kasteel De Cloese aan de linkerkant ziet verschijnen. Stap hier even van je fiets af en lees over de historie van deze locatie.

De Zwiepseweg (7)

Hier, op de Zwiepseweg, worden de Engelsen van alle kanten onder vuur genomen. Overal wordt geschoten: vanuit hooibergen, boerderijen en mangaten. Een soldaat die naast de voorste tank loopt, wordt geraakt en overleeft het niet. De Engelse colonne stopt en de infanteristen zoeken dekking op boerenerven, achter bomen of in sloten. En achter dit standbeeld van mr. Sickesz. Omdat de vijand niet te zien is, vuren de Engelse tanks ook op boerderijen en huizen. De huizen op de nummers 135 en 137 vliegen zelfs in brand. Gelukkig wisten de bewoners een veilig onderkomen te vinden. Kasteel De Cloese, waar gewonde soldaten werden opgevangen, was reeds ontruimd. Op de foto van de Enk zijn de rookpluimen van de in brand geschoten boerderijen goed zichtbaar.

9. Na deze stop fietsen we door over de Zwiepseweg, tot je in Zwiep zelf aankomt. Op het kruispunt midden in het dorp staan een Lindenboom en een bank. Ontdek de geschiedenis van deze bank.

De Zwiepse Bank (8)

Tijdens een bombardement van de geallieerde luchtmacht op 19 november 1944 werd Havezate De Heest door een fosforbom getroffen. Gait Postel en Henk Reudink wisten de brand op tijd te blussen. Als dank voor het voortvarende optreden van de bevolking schonk de familie De Mol van Otterloo, in het bijzijn van burgemeester Loopuyt, het buurtschap Zwiep een lindenboom en een bank. Dit gebeurde een aantal jaren na de oorlog, in 1952. Zestig jaren later werd de bank gerenoveerd en werd deze plechtigheid opnieuw herdacht door mevr. Barendsen-de Mol van Otterloo, burgermeester Spekreijse en buurtbewoners. 'De Heest gespaard, voor brand bewaard, biedt boom en bank, tot rust en dank'

10. Vervolg je weg over de Zwiepseweg tot je aan de linkerkant Restaurant De Witte Wieven op ziet duiken. Dit is een van de ruststoppen op deze route.

Uitspanning De Witte Wieven Zwiep (9)

Van harte welkom bij uitspanning de Witte Wieven! Onder toezicht van de in witte gewaden geklede poppen kies je wat lekkers van de kaart. Een lokale pannenkoek of een internationale latte.

11. Na een heerlijk kopje koffie of thee vervolg je je route weer over de Zwiepseweg. Fiets het dorp uit en vervolg je route over de grote weg met een bocht naar rechts. Sla de eerste weg, de Hofmanssteeg, linksaf en vervolg je route langs de boerderijen over het klinkerpad en daarna het onverharde pad op.

12. Blijf rechtdoor fietsen tot je de kruising met 't Overlaar tegenkomt. Sla hier rechtsaf.

13. Volg 't Overlaar rechtdoor, en ga bij de kruising met een bocht naar links over op de weg Hazelberg. Fiets rechtdoor en sla linksaf bij de eerste kruising, de Schuppert op. Fiets rechtdoor tot aan huisnummer 7 aan de linkerkant.

Schuppert (10)

In de nacht van 29 op 30 maart 1943 werd een Engelse Wellingtonbommenwerper, op missie naar Bochum, aangevallen door een Duitse nachtjager. Het toestel stortte brandend neer bij de woning van Schuppert 7. Alle bemanningsleden (4 Engelsen en 1 Canadees) kwamen daarbij om het leven. Ook zij zijn begraven op het Erehof in Barchem:

1. Edward Richard Culff piloot Royal Air Force
2. Thomas Albert Dew (22) navigator Royal Air Force
3. Leslie Duncan McAllister (25) bommenrichter Royal Canadian Air Force
4. Albert Charles August Veeck (30) radio/operator/boordschutter Royal Air Force
5. Hubert Roy Willmore (21) boordschutter Royal Air Force

14. Vervolg je route rechtdoor over Schuppert en volg de weg voor een kilometer. Op een gegeven moment staat er een houten paal met het fietsroutenetwerk met de nummers LF4 EV2 en 37-76 erop. Er loopt een smal geasfalteerd pad hier het weiland in. Dit pad volg je door een bocht linksaf te maken.

15. Volg dit pad langs de bomen en door de weilanden tot je bij de rivier de Slinge aankomt. Sla hier rechtsaf en fiets rechtdoor tot aan de brug. Volg hier de weg weer naar rechts de Beekvliet op tussen de bomenlaan door.

16. Volg de klinkerweg helemaal rechtdoor tot deze kruist met de grote weg. Sla hier linksaf het fietspad op. Fiets rechtdoor tot je het bordje van AchterhoekToerisme ziet met het volgende rustpunt, Stelkampsveld. Steek hier de weg over en fiets de Borculoseweg op. Aan deze weg heeft in WOII een tragedie plaatsgevonden.

Gesneuvelde piloten (11)

Op 15 februari 1941, om vijf over elf 's avonds, werd een Wellingtonbommenwerper aangevallen door een Duitse Messerschmitt nachtjager en stortte neer bij Borculoseweg 36. Vier bemanningsleden kwamen daarbij om het leven. Zij werden begraven op het Erehof in Barchem:

1. Cyril Berti Dove (20) piloot Royal Air Force;
2. George Fenwick Hurworth (22) boordschutter Royal Air Force;
3. Grenville Simpson (25) radio operator/boordschutter Royal Air Force;
4. Paul Mackenzie Smith (25) piloot Royal Air Force.
5. De overige 2 bemanningsleden werden krijgsgevangen gemaakt:
6. J.E. Russell;
7. W. Jessop.

17. Fiets verder over de weg en sla rechtsaf bij het eerste kruispunt, de Muldersweg op (fietsroute 58). Fiets door het natuurgebied Stelkampsveld tot je aan de splitsing komt. Hier sla je rechtsaf.

18. Fiets rechtdoor tot aan de kruising met de Borculoseweg, en steek hier de weg over. Volg het onverharde pad tot aan de kruising met de Soerinkweg. Sla hier linksaf en fiets rechtdoor tot je weer bij de grote weg bent. Je komt uit tegenover de kerk van Barchem.

Barchkerk (12)

Vanaf het voorjaar van 1943 kwamen de eerste onderduikers naar de gemeente Laren Zuid. De boeren boden hen onderdak, met gevaar voor eigen leven. Velen van hen zaten ook in het verzet. Nu kun je in het dorp even uitblazen op de verzetsbank. Deze bank staat er sinds 4 mei 1950. Ter ere van de boeren van het zuidelijk deel van Laren, voor hun inzet voor hun landgenoten. Net als het oorlogsmonument in de vorm van een pilaar. Beide zijn het werk van beeldhouwer Pieter Starreveld: bekend van herdenkingsmonumenten en standbeelden in o.a. Amsterdam, Laren NH, Hilversum en Leiden.

19. Fiets rechtsaf, zodat je de kerk aan je linkerzijde hebt, en fiets bij het stopbord rechtdoor tussen de bakkerij en In de Groene Jager door. Stap hier even af.

In de Groene Jager (13)

Eind november '44 vorderden de Duitsers veel grote gebouwen, zo ook hotel Bosch zoals het logement destijds heette. Ze sloegen er munitie op. Om te voorkomen dat de Engelse bevrijders dit in handen kregen, staken de Duitsers het hotel op 1 april '45 in brand.

Na de oorlog werd het zwaargehavende pand herbouwd en kreeg het weer zijn oorspronkelijke naam 'In de Groene Jager'.

20. Fiets rechtdoor de Beukenlaan in. Aan de linkerkant verschijnt er een gebouw met Grolschvlaggen en borden aan de linkerkant. Hierachter ligt een parkeerplaats, wat vroeger als het schoolplein van de openbare lagere school heeft gediend.

Schoolplein (14)

In november 1944 trok de Sicherheitsdienst in de openbare lagere school. Een voor hen goed gelegen plek om informatie te verzamelen. Voor de leerlingen moest een ander onderkomen gevonden worden. Meester Oldenmenger was creatief. Hij stelde 'de grote keuken' van boerderij Bettink open als leslokaal. De kinderen uit het Zwiepse Brook kwamen op de fiets naar hun geïmproviseerde school aan 't Overlaar. Met onder de bagagedrager kloofhout om de kachel op te stoken. Maar wat de kinderen (en de ouders) niet wisten, was dat de meester stiekem naar Radio Oranje luisterde. Deze radio had hij verstopt in een grote kast.

Verdieping: Een bijzondere vondst op het schoolplein

Dorpsbewoners Ap Luesink en Bert Rozema deden op 3 juni 1989 een grote vondst op het voormalige schoolplein. Zij vonden vier kisten met munitie. Elke kist bevatte een band met 250 patronen die gebruikt werden voor lichtgewicht mitrailleurs. Om de vijf kogels zat een lichtkogel, zodat ook 's nachts gericht geschoten kon worden. Waarschijnlijk zijn deze kisten begraven door de Engelse bevrijders die in 1945 bij de school bivakkeerden.

21. Fiets door over de Beukenlaan. Stop op het kruispunt even bij de borden en bankjes.

Oorlogsheld Arnoud van Dam (15)

Mr. Arnoud Cornelis van Dam was vanaf het voorjaar 1943 de bezielende leider van de 'Landelijke Organisatie voor hulp aan Onderduikers' van Barchem. Hij werd één van de beste werkers uit de illegale wereld van de Noordelijke Achterhoek. Om niet te hoeven werken voor de Duitse bouwmaatschappij 'Organisation Todt' dook Van Dam later onder.

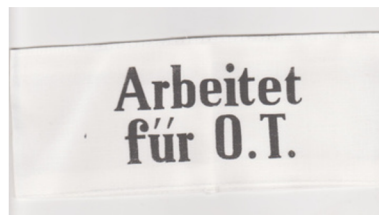

lochem

landelyk
lochem

Verdieping: Organisation Todt

Deze Duitse bouwmaatschappij is genoemd naar de oprichter Fritz Todt. Na de mislukte slag om Arnhem in september '44 moesten er versterkingen, loopgraven en tankvallen voor de Duitsers gegraven worden. Daarvoor werden alle Nederlandse mannen tussen 17 en 45 jaar opgeroepen. Die hadden uiteraard weinig trek in deze gevaarlijke en zware klussen in het belang van de tegenpartij en doken onder of probeerden zogenaamde vrijstellingsbriefjes te regelen, waardoor je legaal vrijgesteld werd.

Verdieping: Ter dood veroordeeld...

Op 29 maart 1945 werd Arnoud van Dam verraden. De Sicherheidsdienst pakte hem om en zette hem gevangen op de 'Oxerhof' in Epse. Op 5 april 1945, slechts een paar uur voor de bevrijding, werd hij samen met 9 andere mannen gedood door de gefrustreerde Duitsers. Van Dams naam staat op het Monument bij de Oxerhof. In 1951 is de Van Damstraat in Barchem naar hem vernoemd.

22. De heg waar je voor staat, dient als hek voor de begraafplaats in Barchem. Dit is het volgende infopunt.

Algemene Begraafplaats Barchem (16)

Op deze begraafplaats vind je een 'Erehof' voor 25 gesneuvelde militairen en bevrijders van het Gemenebest. Op het oorlogsmonument voor de Barchkerk staat vermeld: 'Aan hen die vielen 1940-1945'. Elk jaar op 4 mei worden zij herdacht en worden er bloemen gelegd bij 3 gesneuvelde Barchemers: soldaat Willem Schutte (21), Henk Schutte (20) en Henk Reudink.

23. Na deze stop slaan we rechts de Van Damstraat in. Sla de eerste mogelijkheid linksaf, langs de begraafplaats. Fiets rechtdoor over de Bosweg en volg de verharde weg rechtsaf. Fiets rechtdoor langs het bos en sla linksaf aan het einde van de weg. Aan de rechterkant zie je Landgoedhotel Woodbrooke liggen. Op dit terrein werden in WOII dingen bewaard.

Henk Schutte (17)

Op het terrein van de Woodbrookers bewaarden de Duitsers landmijnen en andere explosieven. In de nacht van 31 maart 1945 haalden zij dit materiaal weg. Na controle door de geallieerden en de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten (N.B.S.) werd er toch nog munitie gevonden. De op scherp gestelde landmijnen werden heel voorzichtig, lopend en 'op handen gedragen', naar de Maandagsdijk vervoerd en daar tot ontploffing gebracht. Bij de Woodbrookers bleef het bord 'Gevaarlijk Terrein' en de afrastering staan. Op 27 april 1945, bijna 4 weken na de bevrijding, sneuvelde Henk Schutte (20) op deze plek door een explosief. Ook zijn naam staat vermeld op het monument voor de Barchkerk.

24. Fiets na deze stop rechtdoor over de Looweg tot je op een kruising komt. Sla hier rechtsaf zodat je op het Toone-Harkinkpad terecht komt. Fiets dit pad helemaal uit tot je bij twee boerderijen uitkomt. Sla rechtsaf de Winkelsdijk of, en vervolgens weer rechts de Schoneveldsdijk op.

Volg deze weg tot je nummer 12 aan de linkerkant tegenkomt. Hier stond vroeger een werkkamp.

Werkkamp bij Welbergen (18)

Kamp 'De Beltman' was in de jaren 30 een werklozenkamp en werd door een hoge aarden wal gescheiden van boerderij Welbergen. Veel tijdelijke bewoners kwamen uit Arnhem en gingen in de weekenden naar huis. Zij sliepen op strozakken in de barakken, die bestonden uit 12 kamers voor 4 of 6 personen. In 1940 werd het als werkkamp opgeheven. Vanaf september 1941 werd het een opvang voor gezinnen uit de randstad die dakloos waren geworden. Zij kwamen vooral uit Den Haag en Rotterdam en werden hier als evacuees ondergebracht.

Collectie Erfgoed Centrum Zutphen - HG06124

25. Vervolg de route rechtdoor tot je aan de rechterkant een groot gebouw ziet met een parkeerplaats. Dit is Boetiekhôtel Bon'Aparte.

Boetiekhôtel Bon'Aparte (19)

Het 150 jaar oude pand was tot 1930 een hotel met de naam 'De Dolle Hoed'. Het had toen zelfs een eigen tramhalte om de toeristen te vervoeren. Tegenwoordig heet het hotel Bon'Aparte. Hier zit je in het najaar met een kop heerlijke warme chocolademelk bij de haard. En in de zomer? Dan brengen ze je graag een ijskoud drankje in de tuin. Een echte aanrader is de High Tee (wel even reserveren).

26. Fiets rechtdoor en sta even stil op de kruising met de grote weg. Links van je, tussen het bos en het weiland staat een groot huis met een rood dak.

Het Onland (20)

Villa Het Onland werd in november '44 door de Duitse Sicherheitsdienst (SD) in beslag genomen. De bewoners, familie de Wit met Joodse onderduikers en evacuees, moesten binnen 6 uur het pand ontruimen en elders onderdak zoeken.

Collectie Erfgoed Centrum Zutphen - HG31072

Verdieping: Michiel de Wit

Michiel de Wit werd een expert in het vervalsen van Persoonsbewijzen en andere documenten voor Joden en gedropte piloten. In februari 1944 is hij gearresteerd door de SD tijdens een razia in Brussel. Nog diezelfde maand wordt De Wit, met vele anderen, onder barre omstandigheden richting vernietigingskamp Mauthausen vervoerd. Hij overlijdt een dag na aankomst op 24-jarige leeftijd...

Verdieping: Jan Kessler

De Delftse student Jan Johan Kessler was tijdens WOII geheim agent voor de Militaire Inlichtingendienst. Hij raakte betrokken bij het werk van de Inlichtingengroep Kees, die vanaf 1942 tot het eind van de oorlog in Nederland actief was voor de Militaire Inlichtingendienst in Londen. Na Operation Market Garden kreeg Jan opdracht om informatie in Oost-Nederland te verzamelen. Op 15 november 1944 viel hij in handen van de SD en werd gevangengezet in een cel van villa Onland. Nog diezelfde dag overlijdt hij aan de gevolgen van mishandeling tijdens zijn verhoor omdat hij bleef zwijgen. Hij was bijna 25 jaar oud... Zijn plichtsbeseft, verantwoordelijkheidsgevoel en zijn verzet tegen de bezetter, moest hij met zijn leven bekopen.

27. Steek de weg niet over, maar fiets het fietspad aan de linkerkant van de weg op, zodat je het bos in fietst. Deze weg heet Onder Langs. Je fietst langs de hockeyvelden van LHC en blijft rechtdoor fietsen tot aan de rotonde. Sla hier linksaf.

28. Na een stukje rechtdoor te fietsen, kom je bij de hoofdingang van de Nieuwe Begraafplaats van Lochem. Stap hier even van de fiets en lees de informatie.

Oorlogsgraven (21)

Wie na de ingang meteen links aanhoudt, ziet de grafstenen van de acht oorlogsslachtoffers ongetwijfeld staan. Hier zijn zes graven van geallieerden en twee van Nederlandse gevallen. Naast deze oorlogsgraven liggen verderop op het parkachtige terrein nog zes oorlogsslachtoffers begraven. Elk jaar op 4 mei, om 18.45 uur, organiseert de gemeente Lochem een stille rondgang over deze begraafplaats. Bij de graven van de gevallen wordt dan even stilgestaan en er worden bloemen gelegd.

Verdieping: John Edwin Hatch

Als beroepsmilitair heeft Hatch al een hele loopbaan achter de rug, als hij in de vroege ochtend van 11 april 1945 dodelijk gewond raakt langs de IJssel. Hij overlijdt later die dag in kasteel De Cloese, dat als noodhospitaal fungeert. Hatch moet die bewuste ochtend met zijn eenheid een rookgordijn creëren bij Deventer, dat nog niet officieel bevrijd is. Ze stuiten op een SS-patrouille, die hen direct onder vuur neemt. De gewonde Hatch blijft de SS'ers echter beschieten en slaagt er zelfs in ze terug te dringen. Zo voorkomt hij dat het hele plan van rookgordijnen, die met behulp van olie en vet op kachels worden gemaakt, bekend wordt bij de vijand. Voor zijn aandeel in deze gevechten kreeg Hatch postuum de Military Medal. De letters MM op zijn graf geven dit aan.

Verdieping: Geoffrey Stevenson Stout – piloot

In september '44 maakt de Lochemse bevolking voor het eerst kennis met hevige luchtgevechten tussen geallieerde en Duitse jagers. Zeker 11 Duitse jagers worden neergeschoten, maar ook een aantal Amerikanen. Zo zou het de hele herfst en winter doorgaan. Op 23 september stort er aan de rand van het Grote Veld een Britse bommenwerper neer. De piloot overleeft het niet en wordt hier een week later begraven.

Verdieping: Jan Willem Radstake

25 jaar. Ouder heeft Jan Willem niet mogen worden. Deze jonge vader van vijf kinderen wordt in de zomer van '42 tewerkgesteld in Berlijn. Een enkele keer krijgt hij verlof en keert hij voor een paar weken terug naar Lochem. Zo ook in mei '44, voor de geboorte van zijn jongste zoon. Maar terug naar Duitsland wil hij niet meer en hij duikt onder. Een buurman verraadt hem echter aan de Lochemse Landwacht. Zijn beloning? Een schamele 25 gulden! In juli '44 wordt Jan Willem getransporteerd naar het oosten van Duitsland, waar hij terechtkomt in een dwangarbeiderskamp. De zware werkzaamheden in combinatie met onvoldoende voeding en slechte hygiëne worden hem noodlottig. Hij overlijdt op 2e kerstdag 1944...

Verdieping: Evert Jan Leussink

Ook Evert Jan Leussink is slachtoffer geworden van de gedwongen tewerkstelling in Duitsland. Doordat Duitse mannen aan diverse fronten vechten, is er in de Duitse industrie en landbouw een permanent tekort aan arbeidskrachten. Al in de zomer van 1940 proberen de Duitsers dat probleem op te lossen door Nederlandse werklozen op te roepen te gaan werken in Duitsland. Velen leggen die oproep naast zich neer. Begin 1942 veranderen de bezetters van strategie. Ze dragen Nederlandse fabrieken op arbeiders af te staan. In de zomer van '42 wordt ook Evert Jan opgeroepen voor de Arbeitseinsatz. Hij komt terecht in Raguhn, waar hij werkt in een vliegtuigfabriek. Op 19 december 1944 overlijdt Evert Jan aan difterie. Hij laat een vrouw en twee kinderen achter.

29. Als je de ingang van de begraafplaats weer uitloopt, sla je rechtsaf. Na een stukje kan je rechtsaf de Gageldijk op. Sla hier af naar rechts en fiets over het onverharde pad tussen het bos en de weilanden door. Fiets rechtdoor tot aan de kruising met de Vordenseweg. Steek hier rechtdoor over. In de velden naast deze weg is in 1944 een vliegtuig gecrasht.

Neerstorten Lancaster (22)

In september '44 maakt de Lochemse bevolking voor het eerst kennis met hevige luchtgevechten tussen geallieerde en Duitse jagers. Zeker 11 Duitse jagers worden neergeschoten, maar ook een aantal Amerikanen. Zo zou het de hele herfst en winter doorgaan. Op 23 september stort er aan de rand van het Grote Veld een Britse bommenwerper neer van het 617^e 'Dam Busters' Squadron. Alle bemanningsleden konden het toestel op tijd verlaten, behalve flight lieutenant Stout. Hij overleeft de crash niet en wordt een week later begraven op de nieuwe begraafplaats in Lochem.

30. Fiets rechtdoor met de bossen aan je rechterkant en de weilanden aan je linkerkant. Na een aantal kilometer zie je aan de rechterkant een zandpad verschijnen met fietsroutenummer 51. Sla hier rechtsaf de Molenbuurtsweg op.

31. Na 700 meter sla je rechtsaf de Sluitdijk op. Aan de rechterkant van het pad ligt een grote open ruimte. Dit wordt momenteel gebruikt als het oefenterrein Grote Veld, maar vroeger gebeurde hier nog veel meer.

Wapendropping Grote Veld (23)

In november 1944 vindt hier, in het Grote Veld, een wapendropping plaats. Een aantal verzetsmensen uit Barchem, Borculo, Lochem, Vorden en Warnsveld hebben door middel van een illegale zender contact met een Engelse instantie. Dankzij bepaalde, cryptische commando's weten ze precies wanneer en óf de dropping gaat plaatsvinden. De codezin voor deze dropping was 'De aarde wordt een paradijs'. Op de 11^e van de 11^e worden hier 17 containers met wapens en toebehoren gedropt. Zo snel mogelijk worden deze in de al eerder gegraven greppels begraven, om ze op een ander moment op te halen en naar behoefte te verdelen.

32. Fiets rechtdoor over de Sluitdijk langs de velden van de Lochemse Golfclub en steek de Zutphenseweg over. Blijf rechtdoor fietsen tot je Erve De Boekhorst tegenkomt aan de linkerkant.

Huize De Boekhorst in de oorlog (24)

Dit huis is in 1845 gebouwd door geoloog Winand Carel Hugo Staring, zoon van de dichter Anthony Christiaan Winand Staring van de Wildenborch. De naam De Boekhorst zou een samenstelling zijn van de woorden boek (beuk) en horst (hoger gelegen stuk grond). Het landhuis werd door de Duitsers gevorderd en ingericht als noodhospitaal. Op 28 juli 1943 stortte een Duitse jager neer bij een dikke eik op deze Boekhorstlaan. Na de bevrijding werd dit kleine buurtschap overspoeld door het materieel van de Canadezen. En rond het huis werd een tentenkamp van de Royal Hamilton Light Infantry ingericht

33. Fiets weer rechtdoor tot aan de T-splitsing. Sla hier linksaf en vervolgens anderhalve kilometer rechtdoor. Rechts ligt hier Huize De Velhorst. Het landgoed is vrij toegankelijk, dus kijk vooral even rond.

Huize De Velhorst in de oorlog (25)

Lets verderop, verscholen tussen het groen, ligt Huize De Velhorst. Ook dit prachtige landhuis werd gevorderd door de Duitsers en gold lange tijd als onderkomen voor hoge officieren. Tijdens de bevrijding vonden hier zware gevechten plaats tussen de Canadezen en de Duitsers.

34. Vervolg je route over de Lageweg. Op de kruising met de Almenseweg sla je rechts af richting Almen en Laren. Fiets rechtdoor tot je over de rivier de Berkel fietst. Stop even bij de bankjes links van de brug en bekijk het filmpje dat bij het volgende punt hoort.

Zoektocht van een vader naar zijn zoon (26)

Verzetssrijder Edzard Bosch van Rosenthal gaat nadat hij is bevrijd op zoek naar zijn zoon die ondergedoken zit op boerderij 't Spitholt. Tijdens deze zoektocht wordt hij doodgeschoten.

35. Na deze stop fiets je linksaf bij de splitsing na de brug. Fiets 200 meter door tot je aan de rechterkant een grote boerderij tussen de bomen door ziet. Dit is boerderij De Almense Mölle, even tevens onze volgende infopunt.

Een tragisch speling van het lot (27)

In boerderij De Almense Mölle woont tijdens de oorlogsjaren de familie Braakman. Dochter Aaltjen is op 2 april 1945, op de verjaardag van haar jongere broertje Bernhard, een van de eerste slachtoffers van de bevrijding van Almen.

Scan de QR-code voor het verhaal van Aaltjen

36. Fiets over de Dorpsstraat richting Almen. Aan de rechterkant zie je, na het grote veld, Huis Het Elger liggen. Hier werd iets ingericht na de bevrijding...

We will remember them (28)

Bij de bevrijding in 1945 sneuvelen in deze regio veel Canadese militairen, onder andere in en rondom Zutphen. In de tuin van Het Elger wordt daarom een tijdelijke begraafplaats voor 40 militairen ingericht. In 1946 worden hun lichamen overgebracht naar de Canadese Begraafplaats in Holten. Ter nagedachtenis aan deze soldaten is op 8 april 2016 een monument onthuld in het weiland naast de tuin, zodat Canadese nabestaanden ook de tijdelijke begraafplaats kunnen vinden. Het monument is geadopteerd door de Julianaschool in Almen.

37. Fiets rechtdoor Almen in. Links zie je hotel De Hoofdige Boer staan. Dit hotel-restaurant is vernoemd naar een gedicht.

Landhotel De Hoofdige Boer (29)

Dit restaurant is vernoemd naar een gedicht dat Staring aan het begin van de 19de eeuw schreef. Het gaat over de hoofdige (koppige) boer Scholte Stuggink uit Almen. De boer was het niet eens met de bouw van een brug over de Berkel. Moderne onzin en overbodige luxe vond hij. Dus toen de brug af was bleef hij, met hoge laarzen aan, het riviertje oversteken op een doorwaadbare plek. Voor geen goud zou hij de brug gebruiken! Open: elke dag vanaf 08.00 uur.

Verdieping: Anthony Staring

Echt romantische dichters kende Nederland rond 1800 nauwelijks. Maar er was één uitzondering: Anthony Staring (1767-1840). Hij schreef gevoelige teksten met vaak een vleugje humor. Zijn grootste inspiratiebron was de natuur op en rond zijn landgoed De Wildenborch. Staring hield van de Achterhoek en de Achterhoekers en dat vind je terug in zijn werk.

Verdieping: Jan de Hartog

Voor Hotel De Hoofdige Boer ligt een heerlijke theetuin. Ideaal voor een uitgebreide Engelse High Tea. Zelfs bekende schrijvers hebben genoten van dit unieke plekje. Zo raakte Jan de Hartog hier erg geïnspireerd en heeft hij ruim 70 jaren geleden in deze tuin zitten schrijven aan zijn boek "Gods Geuzen". Ook Gerard Reve is te gast geweest in Almen. En zeker weten dat ook hij in deze rustgevende omgeving prima heeft kunnen schrijven!

lochem

landelyk
lochem

38. Fiets of wandel nog een stukje voorbij het landhotel, en bekijk de kerk van het dorp. Deze kerk had ooit een bijzondere predikant.

Verzetsheld op de kansel (30)

In 1942 wordt dominee Gerard Anne Pasma predikant in de protestantse kerk van Almen. Hij is fel tegenstander van het nationaalsocialisme en laat dit duidelijk merken, ook vanaf de kansel. Op 6 oktober 1944 wordt hij om die reden opgepakt en via kamp Amersfoort afgevoerd naar kamp Wöbbelin (bij Neuengamme, Duitsland). Daar sterft hij op 21 april 1945 door ziekte en uitputting, elf dagen voordat het kamp door Amerikaanse troepen wordt bevrijd. In de zuidelijke muur van de kerk is een gedenksteen gemetseld ter nagedachtenis aan hem.

39. Als je voor de ingang van de kerk gaat staan, zie je aan de rechterkant een mooi gebouw staan met tegeltjes en Julianaschool op de gevel. Hier ging een klein meisje naar school in de oorlog...

Dankzij de familie Martens... (31)

Omdat het in Amsterdam steeds gevaarlijker wordt voor Joden vertrekt moeder Spier (onderduiknaam van den Berg) met dochtertje Ries en zoontje Jo eind 1943 op de fiets naar de Achterhoek. Zij komen terecht aan de Harfsensesteeg 20 op het boerderijtje van de familie Martens. Daar mag moeder haar kinderen achterlaten. Het plan werkt en zij gaan zelfs gewoon naar school. Ries in Zutphen, Jo naar deze Julianaschool. Niemand realiseert zich dat de twee eigenlijk onderduikers zijn, ze zijn bekend als familie uit het westen. Veilig overleven zij de oorlog bij de familie Martens, evenals moeder die elders ondergedoken zat.

40. Na deze stop vervolg je je route over de Dorpsstraat richting Eefde en Harfsen. Fiets rechtdoor het dorp uit en steek na een kilometer het Twentekanaal over en sla rechtsaf de Scheggedijk op.

41. Sla de eerste afslag linksaf de Asselerweg op en fiets anderhalve kilometer rechtdoor tot aan de Harfsensesteeg. Ga hier rechtsaf. Stop even bij het water dat je oversteekt. Hier staat aan de rechterkant bij het sluisje een monument.

Vliegende helden van de Noordzee (32)

Op 5 januari 1945 stort om elf uur 's avonds een Lancaster bommenwerper van de RAF neer in een weiland bij Harfsen. Het toestel explodeert in de lucht na een aanval van een Duitse nachtjager. Alle zeven inzittenden komen om en worden in Gorssel begraven. Het toestel had Hannover gebombardeerd en is op de terugweg naar de basis in Grimsby in Lincolnshire. In 2014 is op deze plek in aanwezigheid van nabestaanden van de bemanning een monument onthuld. Dit gebeurde onder andere op initiatief van de Britse historicus Paul Kurn, zoon van de onderhoudsmonteur van het gecrashte toestel.

42. Vervolg je route rechtdoor. Na 600 meter vind je aan de rechterkant een rustpunt. Dit is de Haarbroekse Vijvertuin.

Haarbroekse Vijvertuin (33)

Koffie of thee? In deze tuin bevindt zich een rustpunt in een luxe tuinhuis met toilet en terras. Op basis van zelfbediening kunt u onder andere koffie/thee, frisdrank, koeken/snoep en ijsjes kunt kopen. Er is een kluisje waar het geld in kan en een bakje met wisselgeld. Heeft u geen contant geld dan is overmaken ook mogelijk.

43. Fiets na deze stop weer verder over de Harfsenseweg. Ga linksaf bij de kruising met de Zutphenseweg. Aan de linkerkant van de weg staat na 125 meter boerderij Nieuwenkamp.

Voormalig hospitaal (34)

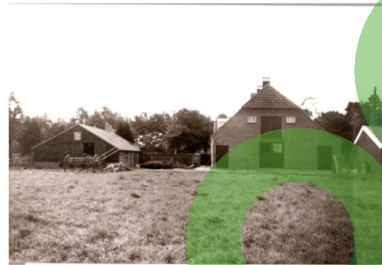
Bij de opmars richting Laren raakte soldaat Marcel Martin van de 'Black Watch of Canada' zwaargewond. Hij werd verpleegd op boerderij Nieuwenkamp. Helaas bezweek de jonge soldaat aan zijn verwondingen en werd hij begraven in de tuin van de boerderij. In 1946 kreeg hij een definitieve rustplaats op de Canadese Begraafplaats in Holten. Begin deze eeuw werden in de grond voor het huis nog spullen gevonden die mogelijk aan Martin hebben toebehoord: een helm en metalen delen van een munitieriem.

44. Fiets verder over de Zutphenseweg. Na ongeveer een kilometer kruist de Grauwertdijk aan de rechterkant de weg. De boerderij die hiertegenover staat, boerderij De Veldbakker, diende tijdens de oorlog als opslag.

Boerderij De Veldbakker (35)

De oorlog, zeker die laatste dagen, heeft veel mensenlevens gekost. Mensen verloren geliefden maar daarnaast verloren velen ook hun huis, boerderij en vee. Zo ook de familie die hier woonde... In de schuur van boerderij De Veldbakker hadden de Duitsers munitie opgeslagen. Op 3 april 1945 lieten de Duitsers deze munitie ontploffen waarna de boerderij in brand vloog. Van de schuur was daarna niets meer over, van het dwarshuis stonden alleen een paar muren overeind. Het gezin heeft een half jaar in de schuur van de burens gewoond en daarna 7 jaren in een noodwoning. In 1952 is boerderij De Veldbakker weer opgebouwd.

45. Fiets verder over de Zutphenseweg. Voordat je Laren in fietst, sla je bij de afslag Veltkampsweg af naar links. Fiets 600 meter rechtdoor tot je aan de linkerkant de boerderij Schorfhaar met een waterput naast de boerderij ziet. Hier is een groep opgericht in WOII...

Schorfhaar (36)

Op deze plek is het Larens verzet opgericht. Belangrijke en vooral moedige mannen die samen een grote rol hadden bij het verzet waren Albert Jan en Hendrik Jan Koeslag, Hendrik Jan Teenstra en anderen. Hendrik Jan Koeslag werd in juli 1944 gearresteerd door de lokale landwacht en afgevoerd naar Kamp Vught. Vervolgens werd hij op transport gezet naar het concentratiekamp Neuengamme. Hij overleed in december 1944 aan de vreselijke ontberingen in dit kamp. Zijn echtgenote Dina heeft de oorlog ook niet overleefd. Tijdens de gevechten rondom de bevrijding werd zij geraakt door granaatvuur toen ze naar de schuilkelder rende. Dina was burgerslachtoffer in de vijandigheden tussen Duitse en Canadese troepen. Hendrik Jan en Dina lieten een groot gezin achter, het jongste kind was nog maar 4 jaar oud... Met de liefdevolle hulp van de burens hebben de kinderen vervolgens voor elkaar gezorgd en de boerderij weer opgebouwd.

46. Fiets weer terug naar de Zutphenseweg en sla linksaf richting Laren. Niet te snel fietsen, want dan mis je het volgende punt! Aan de linkerkant van de weg staat namelijk nog een oude boerderij met een interessante geschiedenis.

Boerderij Dellezicht (37)

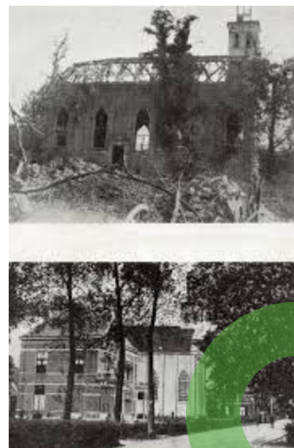
In de laatste dagen van de oorlog werd er hevig gevochten rondom Laren. De Canadezen (Black Watch of Canada) staken het Twentekanaal over en kwamen richting Laren, waar de Duitsers enorme tegenstand boden. Boerderijen werden in brand gestoken en vliegtuigen vuurden raketbommen af. Een groot aantal Canadezen sneuvelden tijdens de gevechten aan de Zutphenseweg. Eén van hen was de 20-jarige Howard Muirhead (zie foto). De jongste soldaat Ralph Piercey was nog maar 17 jaar. Bij boerderij Dellezicht, onder de peren- en appelbomen, werden 10 Canadezen tijdelijk begraven. Na de oorlog kregen zij een laatste rustplaats op de Canadese Militaire Begraafplaats in Holten.

47. Nu fietsen we Laren in. Fiets de hele tijd rechtdoor tot je bij de kerk aan komt. Stap hier even af, want dit is een interessant punt!

Kerk en pastorie (38)

Tijdens de oorlog gebruikten de Duitsers de pastorie als munitie-opslag. Om te voorkomen dat de munitie in handen kwam van de geallieerden, bliezen de Duitsers het pand in de nacht van 2 op 3 april '45 op. Helaas raakte de kerk hierdoor ook zwaar beschadigd: van zowel het dak als het interieur bleef weinig over. Alleen het orgel bleef vrijwel ongeschonden. Van de pastorie restte alleen een berg met puin. Totdat de kerk hersteld was, werd er vier jaren lang kerk gehouden in het café aan de overkant. Maar ook daar was het dak zo lek als een mandje... Als het regende tijdens de dienst stonden er her en der emmers om het regenwater op te vangen. Let maar eens op de grijze pilaren aan de voorkant van de kerk: hierin zijn de scherf- en kogelgaten nog goed te zien!

48. Iets verder links naast de kerk staat Restaurant Witkamp. Dit is een topplekje voor een lekker wijntje of een heerlijk kopje koffie met iets lekkers erbij.

Loom loungen in Laren (39)

Laren voelt en oogt als een gemoedelijk beetje ouderwets plattelandsdorpje. De schijn bedriegt, want Laren bruist. Ondernemers helpen elkaar en werken samen plannen uit. Ronnie Degen, die met zijn bedrijf 'De Feestfabriek' organisator is van festivals als 'De Zwarte Cross' en 'Mañana Mañana', opende hier in zijn woonplaats het eerste online hotel van Nederland. Hotel de Achterhoek. Het personeel bestaat enkel uit schoonmakers en verder verloopt de hele communicatie via social media en email. www.hoteldeachterhoek.nl

Verdieping: Albert Mol in brons

Weg van de hectiek leefde Nederlands eerste BN-er, die openlijk streed voor de rechten van homo's, met zijn vriend een teruggetrokken leven in Laren. Het had niet veel gescheeld of het beeld van Albert Mol zou hier niet gestaan hebben. Twaalf jaar stond het weg te roesten, omdat niemand het wilde hebben. Toen Giethoorn in 2008 besloot dat ze het een plekje wilde geven (Mol speelde 50 jaar eerder een rol in de film Fanfare) kon Laren niet achter blijven. Dus maakte de beeldhouwer maar twee bronzen afgietsels: één voor Laren en één voor Giethoorn. Albert Mol is in 2004 in Laren overleden.

49. Vanaf de kerk sla je linksaf de Verwoldseweg in. Fiets onder de weg door met de fietstunnel en vervolg je route rechtdoor tot je bij Camping/Manege Haarman aankomt. Hier sla je linksaf, de Olde Diek op.

50. Bij het volgende kruispunt sla je rechtsaf de Markeloseweg op, en hou je rechts aan over de grote weg. Volg het bordje met Huis Verwolde rechtsaf. Stop bij het Huis.

Huis Verwolde tijdens de oorlog (40)

Toen in 1942 rond Den Haag de verdedigingslinie 'Atlantikwall' werd aangelegd, moesten patiënten en personeel van het Haags Sanatorium geëvacueerd worden. De barones van Verwolde bood het Haags Sanatorium onderdak, om zo ingebruikneming door de Duitse bezetter te vermijden. De patiënten verbleven een aantal jaren op landgoed Verwolde en maakten daar de bevrijding mee. Op 6 april 1945 vertellen 2 Canadezen van de Fuseliers Mount Royal dat ze bevrijd zijn.

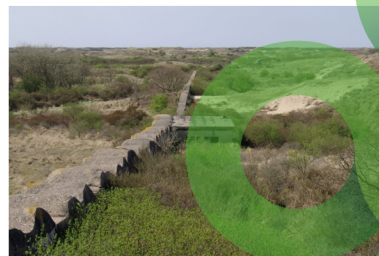
Verdieping: Dappere Jonker Emile

Het is 1943 als er schoten klinken op de Leusderheide. Een van de doden is Jonker Emile van der Borch van Verwolde. Emile, leider van een verzetsgroep in Oost-Nederland is verraden. Hij werd slechts 33 jaar oud. Toen de oorlog uitbrak werkte hij net voor het Ministerie van Justitie. Voor de Duitsers werken wilde hij niet, dus keerde hij terug naar zijn geboortegrond en koos voor het verzet. Postuum werd hij onderscheiden met de op één na hoogste militaire dapperheidsonderscheiding 'De Bronzen Leeuw'. Emile's graf bevindt zich op Verwolde en de oprijlaan draagt zijn naam.

Verdieping: Meer over de Atlantikwall

Toen het Duitse leger in 1940 aan het Oostfront vocht, was de Duitse verdediging van West-Europa zwak. Daarom werd in 1941 begonnen met de bouw van de Atlantikwall. Deze 'parelketting van beton' moest met zo min mogelijk manschappen een aanval vanaf zee af kunnen slaan. De muur liep van Noord-Noorwegen tot aan de grens van Spanje en bestond uit forten, batterijen met kustgeschut, 15.000 bunkers en hinderlagen op de stranden. Achter de muur lagen troepenconcentraties van meer dan 700.000 manschappen. Het was een klus waarmee 450.000 arbeiders gemoeid waren en waar men 11 miljoen ton beton en 1 miljoen ton staal voor de bewapening voor nodig had.

51. Fiets verder over de Jonker Emilelaan, en sla links af bij de kruising. Fiets rechtdoor langs de boerderijen over de Boomkampsweg en volg deze met een flauwe bocht naar links bij de kruising.

52. Fiets rechtdoor tot de kruising met de weg Holmershuizen, sla hier rechtsaf. Deze weg leidt je door Exel, een gehucht net boven Lochem. Als je door Exel bent gefietst, kom je op een klinkerweg door de bossen.

53. Volg deze weg bij de kruising naar links. Maar niet te snel! Direct links in de bocht staan nog de restanten van een V1-lanceerbaan, gemarkeerd met een betonnen paaltje, en te vinden door een kort afgezaagde boom in de laan.

Lanceerbaan V1 (41)

Net na de bocht, aan de rechterkant van de weg (in de sloot) kun je de betonnen funderingen nog zien liggen van twee V1-banen. Dit waren twee reservebanen die echter nooit actief zijn geweest omdat ze pas klaar waren aan het einde van WOII. De omgeving van de lanceerplaatsen, binnen een straal van ongeveer 500 meter, werd tot Sperrgebiet verklaard en was niet toegankelijk. De V1 was een onbemand vliegtuig met springlading dat na de lancering zelfstandig naar een vooraf bepaald doel vloog. Het toestel werd afgeschoten vanaf een 42 m lange katapult, waarna de eigen motor de voortstuwing overnam. Het wapen werd vooral ontwikkeld om wraak te nemen op de geallieerde bombardementen op Duitse steden.

54. Fiets rechtdoor, en blijf rechtdoor fietsen door de witte hekken het bos in. Aan de rechterkant kom je al snel kasteel Ampsen tegen. Blijf rechtdoor fietsen tot je een weg naar rechts kan inslaan. Hier ga je rechtsaf. Blijf nu rechtdoor fietsen tot je bij de witte hekken komt. Hier stappen we even af, want het witte gebouw aan de linkerkant was vroeger een gemeentehuis!

Voormalig gemeentehuis Laren (42)

Tot 1971 was Laren een zelfstandige gemeente, waaronder onder andere ook Ampsen, Exel, Nettelhorst, Zwiep en Barchem vielen. Begin 20^e eeuw werd op deze plek, die beschikbaar werd gesteld door Baron van Nagell (Ampsen), een nieuw gemeentehuis gebouwd. In dit pand was aan het einde van de oorlog het hoofdkwartier van de Luftwaffe gevestigd, in verband met het afschieten van de V1's vanuit Exel. Maar al snel was dit nutteloos omdat de V1-banen niet actief waren. Tegenover het gemeentehuis stond een boerderij die bij de gevechten om het kanaal in brand werd geschoten.

Collectie Erfgoed Centrum Zutphen - HG51652

55. Fiets weer verder rechtdoor en over de brug over het Twentekanaal. Als je de brug over bent, kan je na ongeveer 100 meter rechtsaf. Sla hier rechtsaf, en daarna meteen de eerste mogelijkheid linksaf, de weg over. Je fietst nu over een rood fietspad dat over de fietsbrug richting Lochem gaat.

56. Steek het water over en sla linksaf als je de brug af komt. Daarna ga je rechtsaf op de autoweg, en linksaf bij Restaurant de Babbelaer. Fiets of loop door het winkelstraatje van Lochem richting de grote markt, rechts naast de kerk. Vanaf hier heb je het mooiste uitzicht over de Gudulakerk van Lochem.

Vlag in de hoogste top! (43)

Als Lochem op 2 april bevrijd is, gaat direct de nationale vlag mét oranjewimpel uit. Ook in de Lochemse toren wappert vol trots de driekleur. In de verre omtrek is het zichtbaar. Dit is een doorn in het oog voor de Duitse soldaten die zich aan de andere kant van het kanaal hebben ingegraven. Als een soort wraakactie beschieten ze de kerktoeren. De Lochemers denken dat er Duitse scherpshutters zijn achtergebleven en roepen de Canadezen te hulp. Met de loop van hun pantser vuren ze op het bovenste gedeelte van de toren en vergroten daardoor onnodig de schade aan de statige spits...

Collectie Erfgoed Centrum Zutphen - HG08228

57. Nu de route bijna klaar is, kan je deze mooie en informatieve dag afsluiten met een rondleiding door het Liberation Museum Lochem, in het VVV-bouw waar je ook de route bent gestart.

Liberation Museum Lochem (44)

Op 1 april 1945 werd Lochem bevrijd. Na een gevecht van zo'n 12 uur werd het eerste gedeelte van Lochem ingenomen door de Britten. Naast aandacht voor de bevrijding van Lochem, wordt hier ook aandacht besteed aan het Lochemse leven tijdens de oorlog. In de permanente tentoonstelling 'Lochem in de Tweede Wereldoorlog' nemen ze je mee terug naar het leven in de oorlog. Een leven vol verzet, verlies en soms 'gewoon' de dag proberen door te komen. En ze nemen je mee naar de bevrijders van Lochem: wie waren ze en wat deden ze?

© De route is samengesteld door inwoners uit Lochem en opgenomen in de Routabel App. Deze routeomschrijving bevat de teksten zoals ze door Abel Leisure zijn omschreven. Deze zijn kort en bondig. Wil je meer en diepgaande achtergrondinformatie dan verwijzen we je graag naar de websites van:

- Historisch Genootschap Lochem, Laren, Barchem hglochem.nl/woii

